

Animal Assisted Interventions in de Gezondheidszorg: het waarom en hoe

Prof.dr. Marie-Jose Enders-Slegers, Open Universiteit Nederland,
Faculteit Psychologie en Onderwijswetenschappen

President International Association of Human Animal Interaction
Organizations (IAHAIO)

Instituut voor Antrozooologie

marie-jose.enders@ou.nl

Open Universiteit
www.ou.nl

Introductie

- Achtergronden
- Het belang van definities IAHAIO
- **Waarom** werkt het (theoretische achtergronden)?
- Onderzoek vertelt.....
- **Hoe** werkt het (technieken, methoden)?
- Het belang van kwaliteitseisen en standaarden voor professionals, voor dieren, voor de instellingen, vrijwilligers enz.)?
- Voorbeelden van verantwoorde inzet
- De toekomst van AAI

Mijn achtergronden

- 1985: start studie klinische en gezondheidspsychologie / start dierenopvangtehuis Bommelerwaard / definiering van 'probleem' ouderen en huisdieren
- 1990: start Phd studie naar invloed van huisdieren op kwaliteit van leven van ouderen en onderzoeken naar AAI
- Boardmemberships Dierenbescherming Nederland, American Humane Association, ISAZ, IAHAIO
- Oprichting AAIZOO 2009, Leerstoel Antrozooologie Open Universiteit, 2013, oprichting Stichting Cirkel van Geweld 2010, Instituut voor Antrozooologie 2015

Instituut voor
Antrozooölogie

Open Universiteit
www.ou.nl

ACHTERGRONDEN VAKGEBIED

- Dierondersteunde (Animal Assisted Intervention) programma's in zorgomgevingen bestaan al eeuwenlang
- Het vakgebied is multidisciplinair: psychologen, psychiaters, dierenartsen, ethologen, orthopaedagogen, fysiotherapeuten, logopedisten, verpleegsters, diergedragskundigen enz.
- Onderzoek naar effectiviteit AAI is steeds beter van kwaliteit
- Het veld is enorm in ontwikkeling: behoefte aan kwaliteitseisen en protocollen, scheiding 'kaf van het koren', opkomst opleidingen

- Ethologia+

Zorgbeest Brussel 2017
Pagina 4

Zorgbeest

Open Universiteit

www.ou.nl

Steeds méér actoren in het veld

COACH

Open Universiteit
www.ou.nl

Veranderingen in de gezondheidszorg: kunnen dierondersteunde interventies (AAI) helpen?

- Voor ouderen en langdurig zieken, mensen met ernstige beperkingen in verpleeginstellingen, woonzorginstellingen, maar ook thuiswonend
- Voor mensen die extra zorg behoeven in beschermde woonvormen
- Voor kwetsbare jeugdigen die in instellingen of beschermde woonvormen leven
- Voor palliatieve zorg, in zorgaanbod in ziekenhuizen
- **Maar ook in onderwijs: vooral kwetsbare kinderen tussen 4 en 12 jaar (rugzakje)**

Kwetsbare kinderen: het inzetten van autismegeleidehonden

Dieren in instellingen, 'Ptss' honden

Interventies met paarden: b.v. kinderen met syndroom Down, met autisme, met N.A.H. met trauma's; en in vele coachingstrajecten

Dier-ondersteuning in onderwijs voor kwetsbare kinderen

Vanaf 1 augustus 2014 is de wet op **het passend** onderwijs van kracht

Afgaande op de behoeften van een leerling gaan scholen zelf 'arrangementen' voor hun leerlingen maken: ondersteuning op maat: soms wordt AAI ingezet

We moeten wel dezelfde taal spreken: definities

IAHAIO: white paper www.iahaio.org

- **Animal Assisted Intervention (AAI, dier-ondersteunde interventie)**
- Een interventie met ondersteuning van dieren is een doelgerichte en gestructureerde interventie waarbij dieren bewust worden ingezet als ondersteuning op het gebied van gezondheid, onderwijs en persoonlijke dienstverlening (bijv. sociaal werk, coaching) met als doel een positief therapeutisch effect op mensen te bewerkstelligen.

Animal Assisted Therapy (AAT, dierondersteunde therapie)

- Therapie met ondersteuning van dieren is een doelgerichte, geplande en gestructureerde therapeutische interventie die wordt aangestuurd en/of uitgevoerd door beroepsbeoefenaars op het gebied van gezondheid, onderwijs en sociale dienstverlening. Behandel voortgang wordt gemeten en vermeld in de dossiers.
- AAT wordt uitgevoerd en/of aangestuurd door een geschoolde beroepsbeoefenaar (met een geldige beroepsvergunning, een universiteitsgraad of equivalent hiervan) met expertise in het aandachtsgebied van zijn professie. AAT richt zich op de verbetering van fysiek, cognitief, gedragsmatig en/of sociaal-emotioneel functioneren van de desbetreffende cliënt.

Animal Assisted Education (AAE, dierondersteund onderwijs of pedagogie

- is een doelgerichte, geplande en gestructureerde interventie die wordt aangestuurd en/of geboden door beroepsbeoefenaars op het gebied van onderwijs en verwante dienstverlening.
- AAE wordt uitgevoerd door een bevoegde leerkracht (met diploma of graad) voor regulier en bijzonder onderwijs. Leerkrachten voor regulier onderwijs die AAE bieden, dienen bekend te zijn met de betrokken dieren.
- Wanneer AAE wordt uitgevoerd door leerkrachten voor bijzonder onderwijs (orthopedagogiek) wordt het ook beschouwd als een therapeutische en doelgerichte interventie.
- De focus van de activiteiten is gericht op leervaardigheden, pro-sociale vaardigheden en op cognitief functioneren. De vooruitgang van de leerling wordt gemeten en vastgelegd.

Animal Assisted Activity (AAA, dierondersteunde activiteit):

- zijn informele interacties, bezoeken, meestal uitgevoerd door een vrijwilliger met als doel motiverende, educatieve en recreatieve activiteiten aan te bieden. Er zijn geen behandeldoelen bij de interacties.
- Meestal worden AAA's aangeboden door mensen die niet zijn opgeleid in de gezondheidszorg, sociaal werk of in het onderwijs. Mens-diercombinaties moeten in ieder geval een inleidende training, voorbereiding en eindevaluatie hebben ontvangen voordat ze kunnen deelnemen aan informele bezoeken. Mens-diercombinaties die AAA bieden, kunnen eventueel ook voor specifieke en documenteerbare doeleinden formeel en rechtstreeks samenwerken met een beroepsbeoefenaar op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs of dienstverlening.

Waarom werkt het (theoretische achtergronden)?

- Sociale Steun theorieën: dier verleent steun, voorziet in basisbehoeften, vergemakkelijkt communicatie en maken van contact
- Hechtingstheorie: dier fungeert als hechttingsfiguur
- Psychodynamische theorieën: dier fungeert als transitioneel object
- Client-centered theorie (Carl Rogers): dier geeft onvoorwaardelijke liefde
- Activiteiten theorie: door het dier blijft men actief en lichamelijk zowel als geestelijk gezond en fit
- Biophilia theorie: we hebben een aangeboren neiging om ons met de natuur en met dieren te verbinden
- Neurofysiologische theorieën: het vrijkomen van oxytocine en endorfine in contact met dier en vermindering cortisol release

Anders gezegd: wat doen de dieren (honden, katten, paarden, geiten, ezels etc.) voor ons?

Ze bieden veiligheid, informatie

Onvoorwaardelijke affectie

Ze zijn ondubbelzinnig, betrouwbaar

Bieden fysieke nabijheid en warmte

Bieden gelegenheid om verantwoordelijkheid te dragen

Bieden gelegenheid om te zorgen

Verschaffen plezier, bezigheid

(Her)kennen onze emoties, zijn in hier en nu

(Her)kennen intonatie en woorden

Zijn sociaal smeermiddel

Open Universiteit

www.ou.nl

Onderzoek naar effecten van AAI en huisdier op een rijtje: verbetering lichamelijke gezondheid

- Verlaging bloeddruk en hartritme in nabijheid huisdier (minder stress – langere overleving na hartproblemen)
- Motivatie voor lichaamsbeweging (betere mobiliteit /fitheid)
- Afleiding van 'minor health problems': minder doktersbezoeken, minder klaaggedrag
- Door aaien huisdier vrijkomen van o.a oxytocine: plezierig gevoel, ontspanning, minder stress, groter leervermogen
- (o.a. Loughlin & Dowrick, 1993; Serpell, 1991; Stallones et al. 1990; Anderson et al. 1992; Friedmann et al. 1993, 2007; Moberg, 2011; Beetz et al. ,2012)

Onderzoek naar effecten AAI en huisdier: verbetering van psychologische gezondheid

- door het vervullen van basisbehoeften (emotionele nabijheid, veiligheid, betrouwbaarheid, onvoorwaardelijkheid, kunnen zorgen voor)
- minder eenzaamheid, minder depressie, meer ontspanning en plezier
- meer zelfwaardering, meer zelfcontrole, empathie

(Blenner, 1991; Carmack, 1991; Fritz et al., 1995; Miller, Staats & Delude, 1992; Fine, 2015)

Peretti, 1990; Straede & Gates, 1993; St. Yves et al., 1990; Watson & Weinstein, 1993; Wilson, 1991; Zasloff & Kidd, 1994; Enders-Slegers, 2000)

Meer: Lezing Tine Eyssen

Onderzoek naar effecten van AAI en huisdier op maatschappelijke en sociale inbedding

- Door huisdier gemakkelijker contact maken
- Door huisdier positieve aandacht ontvangen van anderen
- Gevoel er (nog) bij te horen, doel te hebben
- Taken hebben, verantwoordelijkheid dragen
(denk ook aan zingeving)

(Cox, 1993; Loyer-Carlson, 1992; Nielsen & Delude, 1994; Loughlin & Dowrick, 1993; Rogers et al., 1993; Stallones et al., 1990, Enders-Slegers, 2000).

Maar: hóe werkt het? Technieken? Methoden?

- Wat zijn de 'best practices'?
- Er zijn vele methodieken, vanuit verschillende theoretische kaders
- Maar wat is voor wie, en voor welke klacht, de beste behandelwijze? Door welke therapeut, met de inzet van welk dier? Nog te weinig onderzoek naar gedaan
- Er is nog (veel te) weinig transparantie en openheid in de praktijken
- Welke opleidingstraject voor mens en dier is het beste?
- Welke effecten heeft het op het dier? (Lezing Christine Halsberghe).

AAI: hoe begin ik eraan ?

Het belang van kwaliteitseisen en standaarden aan AAI, opleidingen, organisaties

Kwaliteitsontwikkeling en kwaliteitsborging bij
dierondersteunde interventies. Een richtlijn door dr. Rainer Wohlfarth en
prof. dr. Erhard Olbrich

Nederlandse vertaling en bewerking door dr. Theo Verheggen: **download**
van www.instituutvoorantrozologie.nl

Zorgbeest Brussel 2017
Pagina 21

Instituut voor
Antrozöologie

Open Universiteit

www.ou.nl

En meer specifiek voor ziekenhuizen en verpleeginstellingen

- **Guidelines for dog visits in hospital settings focusing on dog welfare.** [Sannen, Adinda](#)¹, [de Cartier, Aymeline](#)¹ and [Vervaecke, Hilde](#)¹. ¹ Odisee University College, Agro- and Biotechnology, Ethology and Animal Welfare, Belgium, 2017
- **Animals in residential facilities: guidelines and resources for success.** [Leslie D. Appel](#), [Maggie Tai Tucker](#), [Delta Society](#). Delta Society, 2003 - 251 pagina's
- **Guidelines for the Development and Delivery of Animal Assisted Activity and Therapy Projects,** [Helen Cottington](#), [Society for Companion Animal Studies](#), 1998

Wat is er absoluut nodig om dieren in de zorg en in scholen in te zetten? Vakkennis op 2 gebieden

- Kennis van clientgroep in het algemeen en specifieke client in het bijzonder: **dus passende beroepsopleiding en diploma**
- Kennis van diergedrag, dierenwelzijn, zoonoses, dierethiek: **specifieke opleiding dieren in AAI**
- Het hebben van een **goede relatie** met het dier (als team) of het geassisteerd worden door handler met goede relatie met dier en kennis van zaken over dier en de doelgroep
- **Dier moet gezond zijn, getraind zijn, moet AAI leuk vinden**
- Er is een '**fit**' nodig tussen dier en client (screening)
- **Kennis over organisatie**, van bedrijfsvoering, van ethiek, wetgeving, en verzekering absoluut noodzakelijk

Wat zijn de noodzakelijke vragen bij het betrekken van een dier bij AAI?

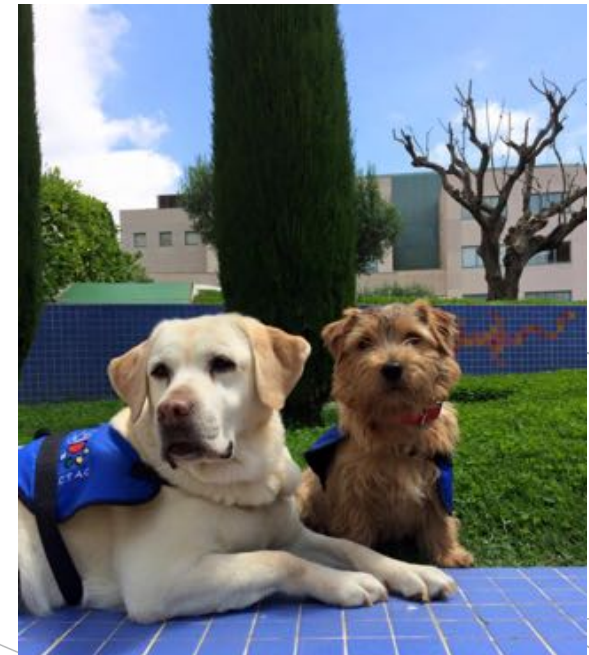
- Lever maatwerk: Welk voordeel levert AAI voor **deze client** op (sociaal 'smeermiddel' bij het vestigen van de relatie, veiligheid in de therapie setting, catalysator van emoties of 'role modeling')?
- Hoe kun je **AAI inbouwen in een behandelplan** en wat is je rol daarbij? (animal handler, bezoekvrijwilliger, bezigheidstherapeut, dierverzorger, boer, wel of niet in samenwerking met therapeut (fysiotherapeut, verpleeghuisarts, psycholoog, psychiater enz.)
- Is **dit dier** geschikt voor deze interventie met deze client?
- Beschikken therapeut, docent/leerkracht en de handler over de kennis en vaardigheden om met AAI te werken?

Voorbeelden van verantwoorde inzet: Academisch Kinderziekenhuis Spanje

Zorgbeest Brussel 2017
Pagina 25

Open Universiteit
www.ou.nl

Voorbeelden van verantwoorde inzet: Otto Wagner Ziekenhuis Wenen

- **Soz. Med. Zentrum Otto Wagner Spital /Wien**
- Verein e.motion
Baumgartner Höhe 1
1145 Wien

Zin en onzin op een rijtje

- Dieren zijn GEEN therapeuten: alleen gediplomeerde therapeuten geven therapie. Dieren ondersteunen proces
- Dier-ondersteuning (samenwerken met dieren in therapie, educatie, activiteiten) heeft in sommige gevallen ZIN
- Dier-ondersteuning zal NIET VOOR IEDEREEN werken
- Om met dieren in therapie, educatie, activiteiten samen te werken is SPECIALE OPLEIDING nodig 'on top of' professie
- Dierenwelzijn is NIET van ondergeschikt belang

Instituut voor
Antrozoölogie

Open Universiteit

www.ou.nl

TOEKOMST AAI

- Het dier als samenwerkingspartner in interventies kan heel veel voordelen hebben: AAI zal verder uitgroeien
- Professional zowel als dier moeten daarvoor gedegen opgeleid zijn
- Ontwikkeling en toepassing van kwaliteitseisen, protocollen, standaarden zijn zeer nodig en het onderwijs dient daarop te zijn afgestemd
- Het samenwerken van wetenschap en praktijk heeft veel ZIN in het professionaliseringsproces: best practices, kwaliteitseisen, protocollen via evidence based onderzoek
- Transparantie in het veld nodig voor client, zorgverzekeraar, voor behandelaars (ondoorzichtigheid staat ontwikkelingen in de weg)

MEER VRAGEN DAN ANTWOORDEN?

HARTELIJK DANK VOOR UW AANDACHT

